

Методичні підходи до реконструкції промислових зон в історичних частинах міст

Кодін В.О., Харківська національна академія міського господарства

У великих містах, що інтенсивно розвиваються, їх історичні частини, які сьогодні тотожні поняттю «центр міста» колись були цими самими містами. А тому історично сформовані на колишніх зовнішніх територіях міст промислово-складські зони в наш час опинились в межах центральних районів з статусом «історичне місто». Така містобудівна ситуація викликає необхідність вирішення цілого комплексу проблем різних рівнів і напрямів:

- історико-культурних (необхідність збереження архітектурно-містобудівної спадщини та історичного міського середовища в цілому);
- соціальних (вдосконалення соціально-побутової інфраструктури, підвищення соціальної активності в промислових зонах, особливо депресивних);
- функціонально-економічних (вдосконалення функціональної організації та використання території з найбільшою економічною ефективністю);
- структурно-планувальних (виділення і формування містобудівними засобами структурного каркасу промислових територій, удосконалення їх планувальної організації);
- архітектурно-художніх (збереження, а в деяких випадках завершення формування історичних ансамблів і комплексів, створення архітектурних акцентів і домінант).

Важливою особливістю підприємств, розташованих в історичному середовищі, є наявність сформованих композиційних зв'язків з оточуючою забудовою. Розташування підприємства в забудові міста, його значення в оточуючому середовищі, історична та художня цінність самого середовища в значній мірі визначають можливі напрями реконструкції. Архітектура промислових підприємств є невід'ємною частиною історичного міського середовища. Тому їх руйнування в ряді випадків може призвести до втрати цілісності міського середовища.

Реконструкція промислових підприємств і корпусів не може бути вирішена у відриві від реконструкції оточуючого архітектурного середовища. Тобто необхідно здійснювати комплексну реконструкцію міських територій на основі загальної містобудівної концепції. Важливим завданням при цьому повинне стати вдосконалення містобудівними засобами так званих «трас соціальної активності» (соціально-побутової інфраструктури промислових територій).

Частина промислових підприємств та окремих корпусів грають значну роль в міській забудові, в формуванні силуету міста, являються пам'ятками архітектури. При цьому частина підприємств потребує винесення за межі центральної частини міста, деякі з них втратили свої функції, засмічують та спотворюють цінне історичне середовище.

З іншого боку, включення великих промислових комплексів в міське середовище сприяє укрупненню масштабу композиції історичного міста. Екологічно чисті виробництва, виробничі комплекси і ансамблі збагачують композицію великих історичних міст.

Тому найважливішими методичними напрямками реконструкції промислового середовища в історичних ареалах міст повинні бути:

- реабілітація міського історичного середовища з переважно промисловою забудовою;
- реновація промислової забудови шляхом зміни їх функціонального використання або музеєфікацією;
- використання підземних просторів для вдосконалення технологічних процесів без порушення історично сформованої композиційної структури підприємств.

У сучасній містобудівній практиці реконструкція промислової та складської забудови проводиться на трьох територіальних та методичних рівнях:

Перший рівень – локальна реконструкція окремих цехів, виробництв. В основу розробки концептуальної моделі реконструкції історичних промислових територій міста повинні бути покладені результати передпроектного аналізу.

Другий рівень – комплексна реконструкція підприємства з вирішенням як містобудівних, так і об'ємно-просторових, архітектурно-композиційних, транспортних та інших задач, пов'язаних з ефективним використанням території промислових підприємств.

Третій рівень – містобудівна реконструкція значних за розмірами територій промислових вузлів. На цьому рівні вирішується широкий спектр технологічних, соціальних, екологічних і архітектурно-художніх задач, пов'язаних з упорядкуванням забудови промислового містобудівного утворення.

Для вирішення цих задач можуть бути використані такі методи:

- «прихована» реконструкція внутрішніх просторів зі збереженням архітектурно-планувальної структури підприємств або їх комплексів;
- збереження та реставрація промислових будівель як пам'яток архітектури та містобудування;

- формування на основі контактних зон підприємств з житловою та громадською забудовою комплексних функціонально-композиційних вузлів;

- формування трас функціональної активності (соціально-побутової інфраструктури промислових територій міст).

Одним з найважливіших напрямів реконструкції промислових підприємств в історичному міському середовищі може стати формування на їх основі нових прогресивних форм організації промислових підприємств – технопарків і технополісів, що визначатимуть у майбутньому політику в області промисловості. Таке використання дозволить вирішити ряд соціальних, планувальних і архітектурно-художніх проблем в розвитку міста, впорядкувати як структуру самих промислових підприємств, так і оточуючої забудови. В багатьох містах промислово-складські зони історично сформувались на цінних територіях уздовж річних берегів. Прибережні смуги є найважливішими композиційними зонами уздовж головних природних осей, якими являються ріки. В багатьох випадках вони мають стихійну, різностильову та різномасштабну забудову. Набережні, зазвичай, перетворені в вантажні шляхи, або не мають транспортного доступу.

Тому в основу реконструкції промислово-складських територій уздовж берегів рік повинна бути покладена єдина архітектурно-планувальна ідея, для реалізації якої можуть бути застосовані такі містобудівні прийоми:

- містобудівне перетворення прибережних промислових зон з ліквідацією малоцінної забудови та вантажних шляхів, з формуванням відкритих загальнодоступних набережних та організацією пішохідних бульварів;

- санація і реконструкція забудови промислових підприємств з урахуванням планувальної і композиційної структури прибережних територій;

- формування архітектурних ансамблів уздовж набережних рік, побудованих на оптимальних умовах сприйняття панорам забудови, виразності силуету, масштабній однорідності будівель з виявленням композиційних акцентів і домінант.

При реалізації такої концепції реконструкції набережні рік з промисловою забудовою стають своєрідною комплексною охоронною зоною міста, що забезпечує оптимальний екологічний, функціональний і середовищно-художній режим використання території.